

Izhaja
10. in 25. dne
vsakega meseca.

Stoji za
celo leto 3 gld. —
pol leta 1 „ 60
četrt „ — „ 80
(Posamezne štev.
15 kr.

Oznaniła
ikrat natisnena
od vrste 15 kr

Naročnina,
oznaniła in reklamacije
pošiljajo se
upravnistvu
v Maribor.

Odpriše rekla-
macije so
poštne proste.

POPOTNIK.

Glasilo

„Zaveze slovenskih učiteljskih društev“.

Izdajatelj in urednik:

M. J. Nerat, nadučitelj.

Spisi in dopisi
pošiljajo se
urednistvu
v Maribor,
Reiserstrasse 8.

Pismom,
na katere se želi
odgovor,
naj se priden
primerna poštna
znamka.

Na anonimne do-
pise se ne odzivamo.

Nefrankirana pisma,
se ne sprejemajo.

Rekopisi
in na
osnovi poslane knjige
se ne vračajo.

Poziv.

Predsedništvo „Zaveze“ se obrača do vseh slovenskih učiteljskih društev z vljudno prošnjo, da naj blagovolijo naznaniti do konca maja predmete, o katerih naj se razpravlja pri letošnjem obnem zboru „Zaveze“. V slučaju, da se ne oglasi do tega časa nobedno predavanje, določil bode vsled lanskega sklepa delegacij upravni odbor „Zaveze“ predmet, o katerem se bode razpravljalo pri letošnjemu obnem zboru. Čas letošnjega obnega zbora se objavi v jednej prihodnjih številok.

Ob jednem pozivlje predsedništvo „Zaveze“ vse one gospode učitelje in učiteljice, ki še niso vposlali nabiralnih pol tičoč se „Knjižnice za mladino“, da blagovolijo to kmalu storiti. — Pač sramotno bi bilo, ko bi početo podjetje, katero je sedaj še krepke podpore potrebno, moralo zaspiti vsled brezbriznosti naše. Lepo je že število naročnikov, a še vedno premajhno, da bi se zamoglo brez skrbi gledati v bodočnost.

Predsedništvo „Zaveze slovenskih učiteljskih društev“
v Dol. Logatci, 20. aprila 1895.

J. Šega s. r.,
tač. tajnik.

V. Ribnikar s. r.,
tač. predsednik.

Jan V. Lego.

Med oznanjevalce vzajemne bratske ljubezni slovanskih narodov štejemo v prvo vrsto Čeha J. V. Lega. Mnogim posameznim slovenskim učiteljem je ta iskreni rodoljub dovolj znan, saj je baš on izmed njih vzgojil marsikatega tolmača vzajemne ljubezni med bratom Čehom in bratom Slovincem, pridobivši jih za poznavanje českega jezika. V takih slučajih ni poznala njegova rodoljubna požrtvovalnost nobedne meje obdarujoč svoje „učence“ z dragocenimi českimi knjigami. A tudi slovenskemu učiteljstvu v obče ni neznan — kajti ravno v tem listu nam je sam govoril prelepe navdušujoče besede — vendar si ne moremo kaj, da bi tega moža, ki nam je vzor pristnega Čeha in Slovana, ne predstavili slovenskemu občinstvu, zlasti učiteljstvu, po članku, katerega je pred kratkim prinesel česki pedagogični list „Posel z Budče“, kjer se proslavljajo njega rodoljubna dela, težeča za bratsko ljubezen med slovanskimi narodi.

„Lužiškim Srbom je veren prijatelj naš Adolf Černy; naš posredovalec v književnem svetu s Poljske je Edvard Jelinek, apostelj Slovencev, Hrvatov in Srbov je Jan V. Lego.

Kako vznešena naloga je to, biti prijatelj tem, ki so ubožnejši! Koliko zaslugo ima ta, kateri si je poleg svojega poklica odbral za nalogo, pravno in gmotno podpirati mali bratski narod, kateri poln hrepenenja in nade v bodočnost speje dalje in dalje, srčno premagajoč zlobo krutib viharjev.

Tak vrl bojevnik za slovansko stvar je Jan Lego. Siršej českej javnosti še ni do sedaj dovolj znano njega delovanje v prosep Slovencev v obče in vzajemnosti česko-slovenske posebič; častita poteza njegovega značaja je skromnost, ki spremlja vsako njegovo dejanje. A ni čuda, kdor si je izvolil tako velik, idealen in plemenit smoter svojega delovanja in tako neutrudno za njim speje, ta ne hrepeni po časti in slavi, ne pričakuje plačila, ne šumne hvale, njemu zadošča lastna samosvest in časten izvršitek dela. Glej, to ti je preskromna slika Lego-vega značaja; spoji jo, prijazni čitatelj, z njegovim obličjem, s pogledom, v katerem žari navdušenje za vse slovansko in pred seboj imaš jeklenega domoljuba, Čeha in Slovana.

Jan Lego je dokončal v kimovci minulega leta 61. leto svoje dobe. Učitelj sicer ni, a vendar kroži po njegovih žilah učiteljska kri, njega oče bil je učitelj v Lhoti pri Zbirovu; globoka in iskrena ljubezen do slovenskega jezika in stremljenje za tem, da bi koristil vsemu narodu, napravila ga je v kratkem učitelja-diletanta v pravem pomenu besede; kajti, ko je bila v Pragi osnovana „Maškova šola slovanskih jezikov“, bil je Lego jeden njenih osnovateljev in prvih učiteljev, učeč v njej nekoliko let dobrovoljno brez vsake denarne nagrade slovenski in srbo-hrvatski jezik.

In kako je znal učiti! Kako je znal priklepiti že po dnevnem delu utrujene dospele svoje slušatelje! Kako je umel duhove razvnamati, navduševati in popolnoma uklepati, razkladajoč slovniško suhoparnost tako priprosto, a vendar zanimivo, po metodi njemu lastnej. Kako milo središče so nam bile one učne ure slovenskega jezika! V teh urah se nam ni duh utrujeval, temveč okrepčeval.

Učitelj je učitelju bajé najstrožji kritik, a tu ni bilo kritike, mesto nje je bilo občudovanje, s katerim smo spremljali njega razkladanja. Dovršen vzor bi morala biti njega samosvestna, da tesnoprсна priprava za vsako uro, razdelitev učiva in časa, način podavanja in nad vse to ljubezen in veselje, s katerim je učil, to navdušenje, katero mu je žarelo iz oči, zagledavši napolnjen razred in vsestransko gorečnost, ki mu je bila jedina nagrada za trud in neizmerno delo.

Kje in odkod se je navzel te ljubezni do Slovencev, vprašate? Nedvomno izpočela se je že na plzenskem gimnaziji, kjer je studoval, imajoč med drugimi profesorje Sindelajza, Karlika in Smetano. Vstopivši z gimnazija v prakso v fužinah zbirovskih, pečal se je poleg svojega urada z učenjem slovanskih jezikov; seznanil se z vsemi, a ljubljena mu je bila slovenščina.

Da bi narod in njega govor korenito spoznal, odpotoval je leta 1857, na jug, vstopivši v službo pri političnih uradih.

S to dobo počenja tudi njega književna delavnost, katero je skoro popolnoma posvetil slovenskemu narodu. Ves čas svojega bivanja na jugu in z vseh mest svojega delovanja dopisoval je navdušeno českim časopisom o stvareh slovanskih. Tako so pri našali članke iz njegovega peresa Šimačkov „Posel z Prahy“, Melišev „Dalibor“, Mikovcev „Lumir“, „Narodni Listy“ in „Slovnik Naučný“, kateri ima životopise slovanskih pisateljev in članke tičoče se mornarstva, v katerej stroki je Lego prvi česki pisatelj. V poznejših letih objavljali so „Světozor“, „Zlatá Praha“, „Ruch“, „Škola a život“, „Posel z Budče“, „Beseda učiteljska“ in drugi časopisi njegova dela; tudi krasno in cenjeno delo „Ottov Slovník Naučný“ šteje Lega v vrsti svojih sotrudnikov; piše namreč tam članke o Slovenskem.

Kakor v česke, tako tudi v poprejšne in sedaj izhajajoče slovenske časopise vedno goreče dopisuje; on jim je izboren poročevalec o českej književnosti; imenujemo tu le nekatere časopise, kakor Bleiweisove „Novice“, „Slovana“, „Ljubljanski Zvon“ in več drugih.

Po njegovem prizadevanji ustanovila se je leta 1861. v Trstu slovanska narodna čitalnica, h katerej razcvetu in prospehu je prirejal koncerte, vzgojivši si sam pevec. Poleg tržaške čitalnice zasnovala so se še mnoge druge v tržaški okolici.

S sotrudom Lego-vim stopila je „Slovenska matica“ v Ljubljani v zvezo z znanstvenimi českimi društvi ter se obogatila z lepo zbirko českih knjig. V priznanje zaslug, katere si je Lego za narod slovenski stekel, imenovan je častnim članom „Matice slovenske“, „Narodne šole“ in „Sokola“ v Ljubljani, in učiteljskih društev za okraj sezanski in „Komenskega“ v Primorji.

Slovenci so majhen narod, ali njega hrepenenje po duševnej omiki je veliko; njih književnost je sicer v najlepšem razcvetu, ali kakor niti drugače biti ne more, ne stoji še do sedaj na višini svojega tvorjenja, ter radi zajemajo iz bogatejšega vira, iz naše književnosti; a glej, zopet tukaj jim je posredovalec, svetovalec in dostavljavec Lego. Ni skoro dobre česke knjige, iz koje bi jim namigavala korist, katere ne bi bil Lego v nekatere slovenske kraje poslal, spremljevajoč jo v duhu z najboljšo željo. Koliko českih slovníc, čitank in slovarjev je sam nakupil ter pošiljal tem, kateri se hočejo učiti naše materinščine! In res, mnogo Slovencev spoznava se izborno v českem jeziku, o čemur pričajo njih mnoge prestave naših spisov. Glavno pa je to slovensko učiteljstvo, katero s prizadevanjem bivšega učitelja a sedaj lastnika tiskarne Andreja Gabrščka v Gorici pridno prelaga česka dela za mladino in narod.

Kako cenjen in priljubljen je Lego ne le z one dobe, ko je bival na jugu, tembolj zaradi njegove sedanje požrtvovalne delavnosti pri vseh Slovencih in Srbo-Hrvatih je bilo videti tačas, ko so obiskali Slovenci in Hrvati naše narodno gledišče leta 1885. Udeležniki teh krasnih slavnostij imajo v živem spominu prisrčne ovacije, s katerimi so naši mili gosti obsipavali svojega prijatelja Lega.

Kako globoki in močni so bili vtisi te daljne poti, o tem priča knjiga, katero je njej v spomin izdal jeden izmed slovanskih udeležnikov, Anton Trstenjak v Ljubljani pod naslovom „Spomenik slovanske uzajemnosti“. Knjiga v mnogem oziru zanimiva, obsega mimo potrebnega popisa vsega popotovanja strokovnjaške životopise s podobami odličnih oseb slovanskih, hrvatskih in českih; da med našimi postavami ne manjka J. Lega, razumeva se samo po sebi. Pisatelj ga nazivlje veliko zvezdo na slovanskem nebu, katera ne goji ideje slovanske le teoretiško, ampak tudi praktično.

V povračilo tega obiska priredil se je leta 1887. iz Prage poseben vlak na Slovensko. Duša tej priredbi je bil Lego, napisavši v ta namen „Průvodce po Slověnsku“. Moralen nasledek tega prijateljskega pohoda je bila ustanovitev „Česko-slovanského spolku v Praze“ leta 1888. Lego izvoljen temu društvu za podpredsednika opravlja z gorečnostjo še dandanes ta neplačan posel.

Namen društvu je negovati kulturne in narodno-gospodarske koristi česko-slovanske ter podpirati ubogo slovensko mladino učečo se tukaj.

V sedmih letih, kar obstoji to društvo, storilo je mnogo dobrega, ne le književnim slovenskim društvom in slovenskim dijakom dalo se je mnogo podpor, ampak spominja se tudi na povzdigo slovenskega šolstva vedno s tem, da se pošiljajo ljubljanskemu slovenskemu gimnaziju česke rudnine v dopolnenje lastnih mineralogičnih zbirk; s tem, kar preostaja, snujejo se po vsem Slovenskem šolske zbirke, da bi vsaj šola vsakega

okrajnega mesta imela svojo rudninsko zbirko. Na ta način jih bode že na Kranjskem 31, v Primorji 7 mineralogiških zbirke.

Idealno stremljenje Legovo hiti za tem, da bi seznanil slovensko učiteljstvo z učiteljstvom českim, da bi nam olajšal, ter nam popotovanje po prekrasnih alpskih krajinah cenejše in prijetnejše storil, da bi v osobni dotiki pognala česko-slovenska vzajemnost globeje korenine. S Slovenskega so se oglasila štiri društva in mnogi posamezniki, da hočejo delovati v prid te krasne misli, ali žali Bog, pri nas se ni posrečilo to plemenito prizadevanje z zaželenim vspehom, a vendar kolik užitek bi za nas imelo tako seznanje! Za toliko bi se nam bilo olajšalo in postalo prijetnejše popotovanje po južnih pokrajinah, ker bi tam nahajali odkritosrčnega prijatelja in svetovalca! Torej obrnimo v prihodnjih počitnicah svoje korake mesto na zapad ali sever, rajši proti jugu, k našim rodnim bratom tam nas pozdravi slovanska beseda, spoznamo njih „odkritosrčnost“, priljubi se - li nam tam, obiščemo jih iz nova. In res, treba je le jedenkrat slišati, kako mično, živo in pristržno zna Lego iz lastnega nazora slikati oni alpski kraj, vse njegove veličastne prirodne krasote, njega živahne prebivalce, njih življenje in — zahrepenite z lastnimi očmi videti to zemljo!

Bog daj, da se vendar jedenkrat in morda brzo uresniči velika ideja česko-slovenske vzajemnosti, katerej vodilna zvezda je žitje Legovo.

Pa ne misli, prijazni čitatelj, da, kakor bi se po mojem opisovanji zdelo, bi bila vsa skrb Legova samo za Slovence, da je le njim svoje življenje in trudoljubno delo posvetil. Moja poročila iz raznoternosti nabrana so nepopolna, ter ne izcerpijo njega delavnosti niti na Slovenskem, še manj pa pri nas. V njegovih žilah se pretaka čila kri slovanska, v sreči mu prekipeva ljubezen do vsega, kar je dobro, krasno, plemenito in vznešeno.

Gotovo je, da bi iz vsakega izobraženega Čeha ali Čehinje najrajše storil takega apostelja slovanske vzajemnosti, kakoršen je sam, da bi vsaj vzbudil našo simpatijo ter širil znanost, prednašal je v različnih pražkih društvih o Slovenskem, poročajoč sluшатeljem svoje bogate skušnje, katere je tam pridobil.

Da bi se tudi mi mogli priučiti milozvočnemu slovenskemu jeziku, ki se odlikuje z znamenito jedernatostjo, izdal je leta 1893. drugi natis „Mluvnice jazyka slovinského“.

Ta slovnica pisana z veliko znalostjo slovenskega jezika, še ni bila pri nas dosedaj temeljito ocenjena. O da bi našla vsaj mnogo prijateljev, obilo mladih, navdušenih sre, kateri naj bi se priljubil ta jezik, posvetila se njega učenju, saj se po njegovem znanju odpira naši inteligenci pot do južnih pokrajin, kjer ji namigava srečna bodočnost na temelju, višjih studij, posebno tehniških.

Od leta 1857. do 1875. preživel je Lego na jugu; stiskan od dolge in težke bolezni, povrnil se je na Česko, ter postal urednik pri českem muzeju, kjer še zdaj deluje.

Ocenitev njega samosvestnega in častitega delovanja v muzeju ostane naloga bodočnosti. Tam dela z ljubeznijo in pravim pridom za reč samo, ne za hvalo, slavo in dobiček. Knjižnici in zlasti zbirki starih rokopisov, muzikalij in drugih zgodovinskih spominkov je on izboren poznavalec. Želimo mu, da bi dočakal dostojnega priznanja in ocenjenja svojega truda, ki stremi vedno le za čisto idealnim smotrom, ki se tako zelo loči od smotrov sebičnih, ki idejo resnice in krasote in idejo za vse dobro skušajo v ozadje potiskati.

Pišoč o zadovoljnosti, ne morem z molkom preiti bitja, katero podpira idealna stremljenja Legova, slajša življenja pot, ki ni posut s premnogimi rožami, s požrtvovalnostjo in posebno složnostjo, v vsem njegovem stremljenji, ki mu je nenadomestljiva družica; to je soproga gospoda Lega, gospa posebne plemenitosti in skromnosti, z zlatim

srcem, ki je vrlo dopolnilo njegovega možatega značaja. — Dvoje srečnih bitij, ki živita drugo v drugem, ter darujeta svoje življenje v blagor drugih!“

Filomena Kramattova — Posl. I. St.

Uporaba kocke pri geometričnem oblikoslovju v ljudski šoli.

Podstava vsemu oblikoslovnemu pouku bodi kocka ali kubus. Otroci si jo morajo najprvo na vse strani dobro ogledati in se na stanko seznaniti s tem telesom, tako, da potem, ko so se jim razložili izrazi „truplo, ploskev, vogel, kot, rob“, odgovarjajo na vprašanje, kaj je kocka? blizo tako-le: Kocka je truplo, ki ima 6 ploskev (kvadratov) 8 voglov, 12 robov in 24 kotov.

Dalje se jim razloži na voglih pojem „pika (točke)“, namreč ako vogel sam za-se opazujemo, imenujemo to „piko ali točko“. Iz tega spoznajo učenci da je „pika“ nekaj, kar se da le misliti. Na jednak način razloži se jim s pomočjo robov pojem „črte“. Nadalje se jim razlaga, kako se pika in črta riše, ter opomni, da so ti narisani v resnici le trupla. Potem se opazuje na robih „leža črt“. Nekateri robovi predstavljajo navpične, drugi vodoravne črte; ako se pa kocka na kak vogel postavi, kažejo se nam robovi kot poševne črte. Učenci naj potem poiščejo črte vsaktere leže na raznem šolskem orodju. Na kocki se tudi lahko razlagajo vstricne, rezavne (sečne) križavne, navpik stoječe črte, potem „pravi koti“. Na kocki spoznajo otroci kvadrat; druge ploskve razložé se jim pri priložnosti na drugih truplih.

Važno je tudi, da znajo otroci izračunati površje in telesnino kocke. Potrebno je pa, da se prej vadijo v delnji in merjenji črt, potem tudi vmerjenji kvadrata. V ta namen naj si napravijo po učiteljevem navodu merilo iz debelega papirja, čegar dela stoji 1 cm narazen; učitelj naj se poslužuje na tabli metra. Opozori naj potem na to, da je to merilo večje in kolikokrat. Napelje se jih s tem labko, da razumijo izraz „zmanjšano merilo“, ako se jim reče, da njih mera tudi lahko metre pomeni. Sedaj se potegne vodoravna črta, z merilom, ki se je narisalo na tablo, določi se njena dolžina. To se ponavlja večkrat; potem naj pa tudi učenci rišejo v svoje zvezke po vrsti več črt, ter jih zmerijo. Nariše naj tudi učitelj na tablo ter vpraša učence po njeni dolžini, (odgovori so različni); potem naj se zmeri, tako da sleherni zve svojo pomoto. To učencem dela veliko veselja.

Tudi to naj se na robovih raznih šolskih orodij ponavlja. Učenci naj si potem potegnejo več različnih črt v zvezku, naj zmerijo te črte najprej po vidu in naposled z merilom. Obe meri naj se k črtam zapišejo. Dobro je tudi, ako se učenci vadijo črte risati po narekovanji n. pr. 5 6 7 8 m itd. dolge. Površina kvadrata, površje in telesnina kocke naj se učencem razklada po izvrstnej Močnikovi knjigi „Formenlehre für Volksschulen“. Pa tudi z narisom površja (mreže) naj se otroci seznanijo. Naris površja ali mrežo otroci najlažje razumijo, ako se jim pokaže kocka, ki se da razgrniti. Potem vidijo precej, da je površje kocke sestavljeno iz šestih kvadratov. Da otroci razumijo naris kocke, treba jim je razložiti, da trupla ne moremo nikdar predstaviti na ploskvi, ker truplo ima tri razmernosti, ploskev pa le dve. Kadar kak naris predstavlja truplo, je to le njegova podoba. Treba je sedaj otrokom razložiti, da se nam podoba trupla v daljavi večkrat drugače kaže, kakor pa truplo v resnici izgleda, t. n. pr. železnica, drevored. Na ravni železnici vidimo šine (tir) zmiraj bolj skupaj se stekati, dasi so

vedno jednako daleč narazen, ravno tako se nam kažejo drevesa v dolgem ravnem drevo-redu. Nariše se potem podoba kocke na tablo, ter pove, da se nam kocka od daleč vidi taka, ter se na tej podobi razlože posamezni deli kocke.

Razumi se, da mora oblikoslovni nauk tudi vedno biti v zvezi z risanjem, napreduje se torej polagoma. Priporočuje se tudi zveza z računstvom in spisjem. Posamezne oblikoslovne naloge imajo večji pomen za življenje, ako se to, kar se z narisom najde, tudi izračuni. Pri spisji se lahko mnogo tvarine porabi za spise, tako n. pr. popis kocke. Tako postane pouk koncentričen.

Tako kakor kocka obravnavajo se druga geometrična telesa in ob jednom se razlagajo različne ploskve (oblike), s katerimi se združi tudi njih meritev. — a —

Ustanovitev narodne šole na Slovenskem.

Priobčil Iv. Strelec.

Pod zgoraj omenjenim zaglavjem začel je priobčevati cenjeni naš zgodovinar, gospod Jožef Apih, v Letopisu „Slovenske Matice“ korenito študijo, zajeto po arhivnih virih, za katero mu bo gotovo ne le slovensko učiteljstvo, ampak vsak, kdor se peča s slovensko zgodovino, iz srca hvaležen; saj dosedaj razun nekaterih monografij nismo imeli v našem slovstvu nobenega spisa, ki bi nam podal pregledno zgodovinsko sliko našega šolstva. Ta nedostatek je svoječasno tudi mene napotil, da sem začel po raznih pisanih in tiskanih virih nabirati gradivo za slično delo. Da moj trud ni popolnoma zastonj, odločil sem se nabrano gradivo v „Popotniku“ objaviti. Znabiti se ž njim omenjeno delo cenjenega gospoda zgodovinarja nekoliko popolni; saj gospod pisatelj sam priznava, da je rabil le pisane vire, tiskanih pa malo. Vsekako pa upam slovenskemu učiteljstvu ustreči, ker menim, da vseh teh virov nima pri rokah, zlasti pa dragega Helfertovega dela ne.

Predno pa začnem z dodatki, bodi mi dovoljeno podati pregled šolske zgodovine. Po mojem mnenji deliti nam je šolsko zgodovino na četiri samostojne dele, katerih vsak ima za sé nekaj značilnega.

I. del. Početki narodne šole. Ta del obsega početne poskuse narodnega šolstva iz posebnih interesov ali privatno šolstvo brez državnega vpliva in nadzorovanja. Obsega torej čas od prvih početkov šolstva do leta 1774., ko se je izdal 6. decembra 1774. Felbingerjev „Splošni šolski red za nemške normalne, glavne in trivijalne šole za vse cesarsko-kraljeve dedne dežele“ z podpisom Marije Terezije.

S tem šolskim redom storil se je odločen korak v izboljšanje že obstoječih in ustanovo novih šol. Ž njim počenja se v šolski zgodovini nova doba.

II. del. Preporod narodnega šolstva. Na podlagi zgoraj omenjenega zakona ustanovile so se v tej dobi po vseh večjih župnijah ljudske šole; prej obstoječe zasebne šole preobrazile so se v javne pod nadzorstvom vlade.

Ta doba obsega zadnja leta vlade Marije Terezije, celo dobo Jožefa II. in Leopolda II., ter začetek vlade cesarja Franca I. in zavzema čas od leta 1774. do 1805.

Razen nekaterih mest in trgov, ter večjih župnij po Slovenskem ima večina naših šol svoj začetek v tej dobi. Med tem, ko se je zadnja leta vlade Marije Terezije razvijalo šolstvo po svojem naravnem potu polagoma, hotel ga je porabiti Jožef II. za časa svojega vladanja znanim svojim namenom. Tudi tukaj, kakor pri drugih njegovih napravah pognal je mlado cvetlico na kamenitih tleh prehitro kvišku, ne da bi računal z raznimi na njo vplivajočimi naravnimi zakoni. Kakor večino njegovih naprav, zadela je

tudi mlado narodno šolstvo usoda, da je moralo storiti korak nazaj do tja, za kolikor se je prej prehitro pognalo naprej. Zaradi tega pričinja se ob meji 18. in 19. stoletja v šolski zgodovini nova doba:

III. del. Reakcija. Doba politične ustave. Od leta 1805. do 1870.

Na podlagi Rottenhannsovih načrtov sestavil se je šolski kodeks od 11. avg. 1805, kateri je znan pod imenom „Politische Verfassung der deutschen Volksschulen für die k. k. Erbländer.“

Ta zakon, v katerem je bilo vse „politisch“, tudi istih 44 paragrafov o učiteljevih lastnostih in dolžnostih, s 100 gld. letne plače, držala je 50 let šolstvo na jednaki stopnji v železnih birokratnih rokah, dokler se je slednjič leta 1855. izvilo državi, ter izročilo cerkvi. Ta dolgi del obsega tedaj tudi dobo konkordata, kateri je vplival na razne narode različno. Mi Slovenci rečemo lahko mirne vesti, da smo s konkordatom pridobili, ker smo imeli svojega Slomščka, kateri je naše šolstvo kolikor mogoče izvil birokratizmu iz rok, ter ga postavil na narodno stališče. Zadnjih 15 let imela je pa šolstvu odločilno besedo naša duhovščina, posebno kar se tiče notranje uprave.

IV. del. Nova šolska doba. Leta 1868. odtrgal je državni zbor šolski del iz cele določbe konkordata, ter podredil šolstvo na podlagi zakona od 25. maja 1868 zopet državi. Leta 1869. sprejel je potem z jednim glasom večine osnovni šolski zakon, kateri je bil 14. maja 1869. od presvitlega cesarja potrjen. Na podlagi teh dveh in pozneje izšlih zakonov preobrazilo se je narodno šolstvo v modernem smislu.

Prvi del zgodovine narodnega šolstva deliti nam je na tri dobe in sicer:

1. Početni poskusi, kateri segajo do leta 1550.
2. Doba protestantizma od leta 1550. do 1600.
3. Doba katoliških šol od leta 1600. do 1774.

I.

Obče je znano, da je ljudska šola primeroma še mlad zavod. Komaj sto let je od tega, kar se je cesarica Marija Terezija oprijela z vso navdušenostjo ljudskih, prej tako zanemarjenih šol. Kako je bilo stanje nižjih, osnovnih šol po Slovenskem v prejšnjih stoletjih, o tem nam prihajajo iz arhivov kaj redka poročila. Tu je treba bolj ugibati, kakor se kaj gotovega ve¹⁾. Toliko je vendar gotovo, da so bile vse do leta 1774. ustanovljene šole zgolj privatnega značaja, brez vladnega vpliva in nadziranja, ter tudi njih ustanovitve brez vladnih zaslug. Kdor je kako šolo ustanovil, ta ji je dal tudi predpise.

Ustanovitelji takih zasebnih šol. bili so večinoma duhovniki. V srednjem veku ustanovili so največ šol samostani. O samostanskih šolah sodi dr. Fr. Krones naslednje: „Čeprav so listine iz srednjega veka v tem oziru jako pomanjkljive, vendar se zna po enakosti samostanskih pravil sklepati, da so imeli vsi možki samostani v zvezi tudi šole, katera je imela prvi namen izobraževati mlade duhovnike. Tamkaj, kjer je opravljaj samostan tudi župnijsko dušno pastirstvo ter je bila potreba pouka očitna, prevzel je tudi farno šolo v svojo skrb“²⁾.

Iz tega je torej razvidno, da je namen ustanovitve bil le strankarsk, namreč skrbelo se je le za naraščaj duhovnikov, ne pa da bi se ljudstvo izobraževalo jednako, vendar bolj rezko sodi začetek in namen narodnih šol Helfert:³⁾

¹⁾ Vrhovec, Početki ljudske šole. „Ljub. Zvon“ 1886 str. 408.

²⁾ Dr. Fr. Krones, zur Geschichte des Schulwesens in Steiermark. (Mittheilungen des hist. Vereines st. 5 in 6.)

³⁾ Die österreichische Volksschule I. str. 34-36.

„Hotela se je ustanova pravih narodnih šol pripisovati cerkvenim zaslugam, ter se je v tem oziru kazalo na iste priprave, katere so se v prejšnjem času priredile, da ni bilo krščansko ljudstvo v obče, posebno pa rastoča mladina brez pouka. Vendar prava razsodnost mora pripoznati, da je ostala cerkev s tem le zvesta svojemu pravemu poklicu, vso ljudstvo učiti krščanskih resnic, ter jim iste oznanovati. Vse te priprave imele so le namen:

1. skrbeti za svoje potrebe pri božji službi in uradu, da so vzgojili sposoben naraščaj duhovnikov; in

2. vplivati na ljudstvo s poukom v krščanskih, verskih in nravnih resnicah, torej vsekako s prvim in najvažnejim delom vsega pouka in vsake odgoje, pa na noben način jednim.

Ravno tako neresnično bi bilo trditi, ako bi se protestantizmu priznala zasluga, da je vpeljal misel o splošni ljudski omiki. Nemškim (in tudi slovenskim) reformatorjem niso bile nižje šole nič drugega, kakor katoliški cerkvi pred njimi; priprava za poznejše višje šole. Deček se je učil nemški čitati le, da je takoj zraven sv. pisma in katekizma zamogel tudi rabiti latinsko slovnico. Nobeden reformator ni poznal razločka med narodno in učenjaško šolo. Pod imenom šolo razumeli so vsi deško latinsko šolo, zraven te še po mestih nemško šolo za deklice, kot priprava za gospodinje; torej samo šole za poseben stan, za poznejši poklic.

Zraven tega učili so reformatorji, kakor prej katoliški duhovni otroke v raznih verskih resnicah; torej so verski značaj šol razumeli ravno tako, kakor oni ter ga porabili v razširjatev in utrditev svoje nove vere.

Služeči organ župnišča — cerkovnik, opravljal je posel učitelja kot podrejen pomočnik pastolja, namesto katerega je učil otroke katekizma in vadil cerkvenega petja. Šolske knjige, seve v rokah le malo učencev, bil je katekizem in pesmarica; čitanje učilo se je le kot sredstvo za veronauk; le redka prikazen bile so tudi računske vaje. Jednako bila je manjšim razkolnikom šola le kot sredstvo v razširjatev njihovih verskih resnic.

Razvidno je torej, da ni cerkev, ne verski razkol ustanovil narodne šole, ampak posvetni regiment, kateri se da že v prvih časih po verskem razkolu dokazati, čeprav je tudi isti regiment storil to večinoma le iz verske potrebe.“

Navel sem sodbo obeh priznanih zgodovinarjev, čeprav mi zadnji Helfertov odstavek ni popolnoma jasen. Ako si misli pod posvetnim regimentom po reformaciji probujeno ljudstvo, podpišem drage volje njegovo trditev; ako si pa misli pod tem vlado, katero sploh v celem svojem delu hoče pohvaliti, potem pa zavrnem dragega čitatelja na drugi del tega spisa, kjer bo videl, kako se je „v prvih časih po verskem razkolu“ pokazal isti posvetni regiment.

Preostaje nam še našteti kraje, kjer so bile in se dado za prvo dobo zgodovinsko dokazati šole.

Kar se tiče Kranjske, kažejo nam zgodovinske listine, da so pričeli s šolami bratje nemškega viteškega reda v 13. stoletji. Ti so neki ustanovili prvo učilnico na svoji graščini.

Istotako nam zgodovinske listine povedó, da je bila šola v Kamniku (1307) in v Ribnici (1407). Dalje je zgodovinsko dokazano, da se je že v 15. stoletji poučevalo v slovenskem jeziku v Vipavi na Notranjskem. Tam se je porodil poznejše sloveči poslanec cesarja Maksa I. — Žiga baron Herberstein. Ta nam pripoveduje v svojem životopisu, da se je v Vipavi priučil obeh jezikov — slovenščine in nemščine. Slovenščina

mu je posebno dobro došla na Ruskem, ter mu pripomogla tudi do tega, da je zamogel Nestorjeve zgodovinske knjige čitati, katere je pozneje tudi obelodanil.

V 14. stoletju ustanovili so tudi oglejski patrijarhi pri sv. Nikolaju v Ljubljani neko šolo, katero je potem leta 1419. nadvojvoda Ernest znova ustanovil.¹⁾

Na slovenskem Štajerskem se sme dosedaj z najstarejšo šolo ponašati Maribor. Listine samostana Rein in zajčkega samostana navajajo za Maribor učitelje Ulrika (1229 in 1243), ter Henrika (1273 in 1288).²⁾ Kdo je to šolo ustanovil, ni znano.

Ako bi smeli z ozirom na Kronesovo trditev sklepati, čeprav nimamo listinskih podlog, imeli so do reformacijske dobe še naslednji moški samostani šole: Dominikanci v Studenicah, kamor so se naselili v nunski samostan (1237) in Mahrenbergu (1151), ter so dobili v posest moški samostan v Ptui (1280). V Ormožu nastanili so se frančiškani leta 1493., ter so ustanovili nekaj pozneje tudi šolo. Takisto so imeli pri Veliki nedelji nemški vitezi precej staro šolo.

Za Goriško in Gradiščajsko nam Rutarjeva zgodovina v tej dobi ne navaja nobednih šol, zategadelj jih menda tudi ni bilo; za Koroško pa mi žal nedostaje virov.

II.

V 16. stoletju počelo se je na polji ljudske omike burno gibanje, reformacija. V tej dobi imeli so odlično vlogo v povzdigo narodnega šolstva deželni stanovi v Gradci in v Ljubljani.

V Ljubljani moralo je biti v tej dobi že več javnih šol, ker piše škof Tomaž Kren leta 1616. papežu Pavlu V.: „Leta 1597., ko sem zasedel škofijsko stolico, bilo je v Ljubljani devet in še več lutrovskih predikantov, razen tistih, ki so po šolah učili.“³⁾ Te šole ustanovili so deželni stanovi v Ljubljani, ter je imela v njih slovenščina obilo pravice. Na deželni protestantovski šoli bilo je učencem 3. razreda prepovedano govoriti slovenski, a onim 4. razreda pa nemški.⁴⁾ Razen Ljubljane imeli so še nemško šolo v Kranji (1572), v Metliki (1582), v Črnomlju (1575), na Krškem in v Idriji (1581). Na Bledu bila je slovenska občina jako vneta za novo lutersko vero, ter je imela svojo šolo leta 1572.⁵⁾ Več o teh šolah glej Ravnikarjev spis „Zgodovina slovenskega ljudskega šolstva“ v imenovanem Pedagogičkem letniku 1888 str. 116 do 120.

Za časa protireformacije je ljubljanski škof Tomaž Kren vse te šole zatrl, vendar da bi jih preobrazil v katoliške, za to ta mož, kakor isti vladni očetje komisije ni bil vnet. Tako je potem narodno šolstvo na Kranjskem spalo 1½ stoletja, ker jezuitska gimnazija v Ljubljani se pač ne sme šteti v to vrsto. (Konec sledi.)

¹⁾ Ravnikar, „Pedagog. letnik“ 1888 str. 115.

²⁾ Muher, Geschichte Steiermarks IV. str. 76.

³⁾ Kržanič, Zgodovina sv. kat. cerkve III. str. 75.

⁴⁾ Pedagogičski letnik 1888 str. 116.

⁵⁾ Ibid. str. 119 in 120.

Leposlovje — izobraževalna sila.

Profesor Janko Košan.

(Dalje.)

Nāše vprašanje (str. 68), na kak naāin se more slovstvo najbolj obraāati v korist omiki, tiāe se torej v prvi vrsti le leposlovja, ki se po pravici imenuje cvet duševnega življenja kakega naroda. Zategadelj morejo le oni umotvorilepe literature

biti temelj ali podlaga občni omiki, katerim se neovrgljivo vzdevlje priimek „klasičen“. Vprašanje, kateri pesniki se smejo imenovati klasiki svetovne literature, dandanes ne dela nikakoršne težave. Poslušajmo, kako označuje Sainte Beuve pojem „klasika“: „Pisatelj, ki je človeški um obogatil, njegove zaklade res pomnožil in za njegov napredek uspešno deloval; pisatelj, ki je odkril kako nedvomno npravstveno resnico ali do kake večne strasti v srci človeškem prodril, katera je bila človeku — tako se mu je vsaj dozdevalo — že povsem znana; pisatelj, ki je podal svojim mislim, preudarkom, iznajdbam obliko, bodisi kakoršnokoli, katera je sama za se veličastna, velikanska, širna, bistroumna, pametna, zdrava in lepa, ki je govoril celemu svetu v svoji knjigi, pisani v stilu, katerega ima vsakdo za svojega, kateri je star in ob enem nov ter izvira iz vseh dob, takšen pisatelj je klasik“. Resnica, da le to na veke ostane in trajno vpliva, kar je v resnici dobro, pravo in lepo, mora nam biti temeljna resnica, takorekoč natorni zakon; o tem nam torej menda nikdo ne bode ugovarjal. „Denn in welchen Dichtern“, pravi Schönbach,¹⁾ „eine Nation ihr Bestes ausgesprochen, ihren eigenthümlichen Antheil an der Weltliteratur beigetragen findet, dessen ist sie selbst sich ganz klar, und wäre sie geneigt, zu begeistern für ihre Poeten zu sein, so wird dies durch die unerbittliche Strenge einer im Laufe der Zeiten vollkommen sicher gehenden kritischen Meinung der übrigen Völker zurückgewiesen. Ich glaube, wir können uns dem Takt, mit dem ein unsichtbares Richtercollegium aller Orten sich über die Weltclassiker geeinigt hat, unbedingt anvertrauen. In Bezug auf die Ersten herrscht kein Widerstreit der Ansichten, diese theilen sich gerne bei den Poeten zweiten, dritten und niedrigeren Ranges, solche Abstufungen kommen aber für uns hier nicht in Betracht. Und der Ersten sind nicht gar viele. Es braucht niemand zu fürchten, dass er in einem sonst vielbeschäftigten Leben nicht Raum finde für diese Gesellschaft der Auserlesenen. Denn es darf ein ganz bescheidener Bücherschrank sein, der sie umfasst, ein paar Bretter genügen“.

Določivši to splošno načelo, moramo — kakor smo že gori poudarjali — svojo razpravo tesno omejiti: oziraje se sedaj posebej na slovensko stališče, pretresujmo naše vprašanje v zvezi z izobraževalnimi potrebščinami in literarnimi razmerami naše dobe!

V prvi vrsti nam odpira zaklad domačega slovstva ter nas uči ceniti slovenske odlične pisatelje — kar mora vsakdo priznati hvaležnega srca — šola. Kjer si je šola resno prizadevala, ne le da se mladini duševne moči razvijajo in za nadaljno izobraževanje potrebne vednosti preskrbé, ampak zlasti da se jej tudi blaži srcé, krepí in določuje značaj, tam je postavljena trdna podlaga, na katerej prirojeno nagnjenje do izobraževanja zidati more. To vzvišeno nalogo pa opravlja v šoli posebno pouk materinščine. Učenje materinščine je poleg veronauka najimunitniše, kar ima učiti ljudska šola in šola sploh, pravo središče vsemu pouku. Zato pa je šolska čitanka neizmerne važnosti; kajti šolska čitanka kaže mladini milino in lepoto materinega jezika ter podaja vesoljni duševnemu obzorju mladine primerni narodni slovstveni zaklad, da se bistri um in blaži srce. Iz tega pa tudi razvidimo, da se mora pri izbiranju tvarine za šolsko čitanko postopati z največjo, recimo pretirano vestnostjo; podaja se naj šolski mladeži le to, kar je po vsebini in po obliki res vzorno, vzgledno. Le tedaj, kadar se izdajatelj čitanke drži vseskozi pedagoškega načela: „Za mladino je to, kar je najbolj, uprav dobro dovolj“, je učenje materinskega jezika v resnici pravo središče vsemu pouku. Mi se strinjamo popolnoma s Herderjem, ki v jednom svojih izvrstnih šolskih govorov pravi tako primerno: „In den Schulen sollten, wie auf der Tenne das Korn von der Spreu

¹⁾ Ueber Lesen und Bildung, stran 51 in 52.

gesichtet, die edelsten und besten Schriften des Volkes laut gelesen, auswendig gelernt, vorgetragen . . . von der Jugend sich zur Regel gemacht und mit Herz und Seele befestigt werden“.

So-li naša slovenska šolska berila urejena po tem načelu? Res je, da smo zdaj dosti, dosti na bolj, ko v onih časih žalostnega spomina, ko ni bilo pouku materinskega jezika nobednega prostora odmerjenega niti v ljudske niti v srednje šoli, ali iz tega ne smemo sklepati, da so naše šolske čitanke Bog ve kako izborne. Težkega srca moramo priznati, da ne poznamo nobedne slovenske šolske čitanke, v kateri bi bilo gradivo tako izbrano, da se učenci skoro nevedoma seznanijo s slovenskimi klasiki, z najboljšimi literarnimi plodovi slovenskih pesnikov in prozaistov.

Naša ljudsko-šolska berila nam nikakor ne prija, ker se izdajateljji premalo ozirajo na leposlovje slovensko, seveda nežni mladini prikladno. V prvi vrsti se ponujajo poučni sestavki iz raznih znanstvenih strok, ali na zabavno, pripovedno in pesniško berilo se vse premalo gleda.

Vzemi v roke n. pr. „Tretje berilo za ljudske šole“ in prepričaj se bodeš, ako čitanko le površno pogledaš, da imamo prav. Izmed 221 številk zavzemajo povesti, pesni in pregovori okoli 60 strani, več ko 200 strani odmerjenih je zemljepisnim, prirodopisnim in zgodovinskim sestavkom.

In koliko je izmed njih izvorno slovenskih, na domačih tleh vzraslih! Večina jih je preloženih — in sicer kako okorno preloženih iz drugih jezikov! — ali pa za dotično berilo ali v določeno namero nalašč spakodanih. In kako trpinčijo še le revico poezijo! Ako ne najdejo v kakem spisu včasih do cela nepotrebne misli, zajašejo potrpežljivega Pegaza ter obogaté čitanko z novim pesniškim umotvorom(!), ki ni zlasti gledé oblike nič manj nego vzgleden. Izmed mnogih izgledov podamo tu le jedno pesnico (glej „Tretje berilo za ljudske šole“):

Al' slišimo pravo, al' uho nas moti?
Od kod se razlegajo mili glasovi?
Ko prižgal bi svetlo tam luč v temoti,
Prešine novica, da mir je gotovi(!).

Veseli se kmetič in ti mestijan,
Povrni se k plugu, obrtu;
Naj mirno se pase ti čreda, seljan!
Naj konec bi bil prepiru in črtu!

In vendar imamo razun klasiških spisov za šolsko mladino primernih zgodovinske, naravoslovne in prirodopisne vsebine tudi dosti pripovednega berila in mičnih pesnic, pravih biserov domačega slovstva; tudi najlepših plodov našega slovstva od zadnjih 15 let neradi pogrešamo. Mi vemo, da ima biti načrt v čitanki podlaga ostalemu pouku v ljudski šoli, da se ima vsebina naslanjati na drugo učno stvarino. Je-li pa treba v ta namen še le nalašč sestavljati tako suhoparnih znanstvenih spisov, v katerih se pedantično naštevajo vsi znaki in lastnosti tega ali onega predmeta itd.? Mi menimo, da n. pr. Jurčičeva pesem „Junakov grob“ ali narodna pesem „Ravbar“, pojasnjena in razsvetljena z živo besedo učiteljevo, učencu globje v srce vtisne in mu bolj v spominu ohrani sliko o hrabrih činah naših pradedov za časa turških bojev nego deset učenih spisov. Ali kako različno da se n. pr. obravnavati Vodnikovo navdušljivo „Dramilo mojih rojakov“, o čigar zadnji kitici pravi slavní mecenat slovenski baron Zois (Glej Vodnikov spomenik, str. 50): „Ein Schluss, der mehr Werths hat, als hundert Predigen, in Bezug auf Wirkung — und mehr als hunderttausend Carmina, in Rücksicht des wahren Volksthums und Volksgeschmacks — dergleichen Verse bleiben ewig“. Dajmo torej mladini v čitankah

tečnejše hrane, mikavnega berila leposlovnega, ki sicer ni vsigdar v tako tesni zvezi z drugo učno stvarino, a ob enem tudi po obliki vzorno! Le tako doseže učenje materinskega jezika namero jezikovnega in npravstvenega uka, le tako spozna mladina bisere domačega slovstvenega zaklada.

(Dalje sledi.)

Društveni vestnik.

Iz ptujske okolice. Ker nam je drugo letošnje zborovanje našega učiteljskega društva določeno na dan 3. marca t. l. neugodno vreme preprečilo, zborovali smo v nedeljo 7. aprila popoldne po v 4. št. „Popotnika“ objavljenem vsporodu. Navzočih bilo je 18 udov.

Gospod predsednik konstatuje sklepčnost ter otvori zborovanje z običajnim pozdravom, v katerem med drugim omeni, da je le naša uredba zborovati v nedeljo popoldne zakrivila odsotnost dosti večje polovice družtenikov in neobhodno bo potrebno, zlasti sedaj, ko nam je reševati konferenčna vprašanja ter se tudi pripravljati na dostojno praznovanje 50letnega vladanja Njih Velikanstva presvitlega cesarja, da omenjeno uredbo spremenimo.

Po pozdravu dveh novih udov: gg. Jankota Frasa, učitelja pri Sv. Andražu v Slov. gor. in Bogdana Tušek od Nove cerkve, spominja gospod predsednik bridke, nenadomestljive izgube, ki je s smrtjo slavnega vojskovodje Nj. c. Visokosti nadvojvode Albrehta zadelo vso Avstrijo, nas pozivlja slaviti njegov spomin s tem, da vstanemo in zakličemo: Večna mu slava!

Nadalje poroča, da se je društvo poklonilo pri umestnih prilikah nekaterim dostojanstvenikom po svojem predsedniku oziroma deputaciji.

I. Dopisnik zadnjega zborovanja se prečita in odobri. Obvestijo se došli dopisi, ki se vzamejo na znanje in se potrebno ukrene.

II. Gosp. Podobnik poroča o vprašanji: „Je-li res učitelstvo krivo slabe izgoje naše mladine?“ V svojem izbornem elaboratu je s tehtnimi razlogi dokazal, da glavni vir slabe vzgoje ni iskati v učitelstvu in sedanjih šoli, temveč v prvi vzgoji v domači hiši, v socialnih razmerah, v primanjlovanju pristojnih disciplinarnih sredstvih i. dr., torej nam delajo krivico tisti, ki trdijo in nevedno ljudstvo begajo. Po dostavku gosp. Zopfa zahvali gospod Kaukler, kateri je za čas predavanja prevzel predsedništvo gosp. poročevalca na njegovem temeljitem, na praktično življenje podprtem podavanji.

III. Razgovor o preosnovi društvenih pravil se preloži na prihodnje zborovanje.

IV. Gosp. Kaukler predlaga, naj se z ozirom na razpravljanje in pretresovanje letošnjih konferenčnih vprašanj spremeni sklep zadnje seje zborovati četrtletno, temveč mesečno. Se sprejme.

Društvo je tudi sklenilo prirediti 2. majnika izlet k Sv. Vidu nižje Ptuja.

Gosp. predsednik, zahvalivši se za prijazno so delovanje, zaključí sejo s pozivom: Na veselo svídenje pri Sv. Vidu!

Pogruje.

Slovenska Bistrica. Slovenjebistrsko učiteljsko društvo bode imelo v četrtek 9. maja t. l. izlet v Studenice in tamkaj ob enem svoje redno zborovanje.

Učiteljstvo se zbira ob 1/4 10. uri v Poličanah. Ob 10. uri bode slovesna sveta maša v Studenicih. Zborovanje se prične ob 11. uri po tem-le vsporodu: 1. Zapisnik in dopisi. 2. Pomen izleta (g. Vobič.) 3. Studenička župnijska zgodovina (gosp. Koropec,) 4. Volitev delegatov k glavnemu zborovanji „Lehrerbunda“. 5. Pregled lanskega računa. 6. Nasveti.

Po zborovanji bodemo imeli priliko si pogledati starinsko-zanimivo bukvarno č. g. špiritujala Hytreka.

Skrbelo se bo za dobro postrežbo, želi pa se, da se gosp. vdeležniki izleta zaradi obeda oglašé pri gosp. Koropecu, učitelju v Studenicih.

Pri izletu, kateri se vrši tudi pri slabem vremenu, bodo sodelovali pevci in tamburaši Slov. Bistriški.

K mnogobrojni vdeležbi se vabi č. okrajno in sosedno učiteljstvo, oziroma učiteljska društva, se svojimi prijatelji.

O d b o r.

Iz Savinjske doline. V a b i l o k glavnemu zborovanju Savinjskega učiteljskega društva, ki se bode vršilo 16. maja popoldne ob 2. uri v šolskem poslopji na Polzeli. Dnevni red: 1. Zapisnik zadnjega zborovanja. 2. Dopisi. 3. Predložba letnega računa. 4. Volitev novega odbora. 5. Vplačevanje letnine. 6. Druge društvene zadeve. 7. Podavanje in poročilo o hrvatskih šolskih čitankah (gosp. Šijanec). 8. Predlogi in nasveti. K polnoštevilni udeležbi vabi

o d b o r.

Iz ptujske okolice. Odbor učiteljskega društva za Ptujski okraj vljudno naznanja da za 2. maja določeni društveni izlet k Sv. Vidu zaradi raznih neprilik izostane. Prihodnje zborovanje bode se pravočasno naznanilo.

Iz Gornjegagrada. (Vabilo.) Gornjegraško učiteljsko društvo ima 2. maja t. l. točno ob 9. uri dopoldne na Ljubnem svoje zborovanje s sledečim vsporodom: 1. Zapisnik. 2. Dopisi. 3. Podavanje

Ivana Kelca in še katerega drugega. 4. Nasveti. K polnoštevilnej udeležbi vabi najvljudnejše odbor.

Iz Šmarja. Šmarsko-rogaško učit. društvo zboruje v nedeljo dne 5. maja ob 1. uri popoldne v Šmarji. Razun navadnih točk je na vspeh: „Risanje brez stigem“. Obilne udeležbe se nadeja odbor.

Sežana. (Vabilo) k rednemu obč. zboru podp. učit. društva v dan 2. maja t. l. ob 10. predp. v Sežani. Dnevni red: 1. O vprašanih v ljudski šoli sploh. 2. Poročilo tajnikovo. 2. Poročilo blagajnika. 4. Volitev pregledovalcev računov. 5. Volitev novega odbora. 6. Raznoterosti.

Učiteljsko društvo za Sežanski šolski okraj,

18. aprila 1895.

Tajnik: Kosovel.

Predsednik: Kante.

Dopisi in druge vesti.

S Krasa, 16. aprila t. l. Narodno učiteljsstvo nima mnogo veselih trenutkov, koji bi ga blažili, in povzdigovali začasno na višave uzorov, kjer bi pozabljalo grenkobo in gorja tega nehvaležnega sveta. Ako pa se mu primeri tak sladek užitek sreče, tako ga ni stanu, da bi se na tak način iz celega srca in iz dna svoje duše oklenil tega naslada ter dajal z nepopisnim veseljem svojemu notranjemu čustvu oduška, kakor baš učiteljski stan. Da je to res, prepričal se je lahko vsakdo v 2. dan aprila t. l. v Sežani. Učiteljem-buditeljem, prihajajočim od vseh strani krsnega Krasa, čitala se je na sicer resnem obrazu, neka tajna radost, osvedočiti se je moral marsikaternik, da se ima tu danes vršiti praznik, katerega so udeleženci z velikim hrepenenjem pričakovali.

Vest razširjajoča se po novinah, da je učiteljski ljubljeneц sežanskega okraja gosp. Matko Kante, nadučitelj sežanski, mož pošteni in večak na šolskem polju, uzor rodoljubja, imenovan c. kr. okrajnim šolskim nadzornikom, vzbudila je v učiteljskih krogih jako veliko veselje, kajti uverjen je bil vsakdo, da ne klečeplazstvo, ne tajno in očitno dobrikanje proti merodajnikom, ampak le čisto rodoljubje, kristalno čisti značaj, neumorna delavnost združena z veliko nadarjenostjo našle so odmev ne le v ožjem učiteljskem krogu temveč tudi na višjem mestu gori na Dunaji. Zato je učiteljsstvo sežanskega okraja v čast spoštovanemu novemu c. kr. okrajnemu šolskemu nadzorniku, priredilo v 2. dan aprila t. l. sijajen banket v Sežani. Vabilu se je učiteljsstvo, v čast in ponos bodi tu povedano, odzvalo polnoštevilno brez izjeme.

Banket vršivši se v dvorani g. Mahorčiča je kazal impozantno lice; čarobni divno odsevajoči raznobarvni žarki krasnega opoldanskega solnca, pisane sveže cvetlice na mizah, razširjajoče svoj prijeten duh, v sredi jih sedeč skromni gospod slavljenec obkrožen od svojih veselih tovarišev in tovaršic, zdelo se je človeku, da ima pred seboj nek tajinstven božanstven hram starega veka v polumračnej svetlobi. Vse je bilo lepo in harmonično sestavljeno! Grobna tihota nastane. Starosta gosp.

Anton Benigar vstane ter začne s tihim glasom krasen govor sledeče vsebine:

Častiti gospodje sotrudniki in gospice sotrudnice! Mili bratje in sestre!

Pričenši, kako mirno in tiho deluje naše sežansko učiteljsko društvo, kako prijetno naključje nas je učitelje semkaj pozvalo iz vseh kraških strani, baš v tej prijetni spomladi, kakor da se tudi narava veseli tega prijetnega dne. Dalje opisavši zasluge, značaj, nadarjenost in marljivost slavljenca izvaja, da baš vsled teh lepih čednostij je imenovan od njega ekselence naučnega ministra nadzornikom šol sežanskega okraja. Taka odlika je tudi naša čast in naš ponos; kajti imamo šolskega nadzornika iz svoje srede, narodnega učitelja iz narodne šole, kateri bo del nadzoroval narodnega učitelja v narodni šoli.

Tudi navaja govornik, kako so gospodu nadzorniku učitelji in drugi posvetnjaki, spoznavši njega zmožnosti, nakladali bremena, ki jih je pa vselej rado voljno prenašal, svest si bratovske ljubezni. Bil je in je še sedaj predsednik učiteljskega društva, zastopnik v c. kr. okrajnem šolskem svetu, odposlanec v deželno konferenco. A tudi izven šole delal je in dela neumorno, kot marljivi odbornik pri vseh naprednih sežanskih društvih in kakor mojster tajnik pri občinski upravi. Kot takšen je bil vedno veren sin majki Sloveniji, pravi državljan naši dinastiji. Jeklen značaj si spajal z ljubeznivostjo in nam bratom solze otiral ob vsaki bridki nadlogi. Hodil si le pravo pot, nikoli nisi zašel in to ravno Ti bodi vodilna pot tudi v bodočnosti v Tvoji novi službi. Tu so govorniku in slavljenecu biseri ganljivosti in veselja padali raz oči. Vse je čutilo z govornikom.

Nismo Ti priredili banketa pod pretvezo, da se Ti prilizujemo ali priporočujemo v milost, ampak smo se sesli, da slavimo brata, svojega učitelja-nadzornika, držeč se pesnikovih besed: „Zaslugi krona“.

Konečno zaključuje gosp. Benigar svoj govor z besedami, da ima gospod slavljenec še mnogo vrlin

katere ga dičijo ter so znana posameznim našim bratom in sestram.

Mi smo ponosni na Tvoje imenovanje, vzradošeni s tako odliko, ki je srečno zadela naše učiteljstvo in v imenu tega Te prosim, sprejmi blage volje skupno še jedenkrat presrečne naše čestitke. Ne smemo in tudi nečemo zavirati Tvojih pravic in Tvojih moči, ki si je prejel z imenovanjem c. kr. okrajnim šolskim nadzornikom, dovoli pa, da Ti izrazim to le ponižno prošnjo: ostani nam še vedno brat, ohrani nam isto ljubezen, ki spaja rodne brate in sestre v srečni občitli, bodi nam še vedno zvest svetnik, branitelj naših blagrov, bodi nam učitelj učiteljem in učiteljicam v prospah šolstva, milega nam naroda in mile domovine.

Milo nebo pa naj rosi obilo nebeskega blagoslova mej nas, da bodo naše prošnje in vzdihli rodili sad, da še mnogo let ostane živ in čil naš nadzornik. Razumi se, da je bilo mej izbornim govorom, burno odobravanje in glasno pritrdjevanje, koncem govora pa viharno ploskanje in čestitanje gospodu govorniku. Na to gospod Benigar izroči gospodu slavlencu krasen šopek cvetlic s primernimi besedami.

Gospod nadzornik, vidno ganjen s solzami v očeh se gospodu govorniku in njega slaviteljem z laskavimi besedami zahvali, izgovarjajoč se, da on ni nikakor zaslužil te visoke časti, da pa hoče še z večjo naslodo delovati v prospah njemu izročene šolstva v svesti si, da bode učiteljstvo sezanskega šolskega okraja, kateremu je celo višja oblast pripoznala odlično mesto na Primorskem — še s podvojenimi močmi delalo v korist narodne prosvete iz ljubezni, katero njemu danes in popred na tak imposanten način izražalo. Tudi se potem prečita „Memorandum“ visokemu naučnemu ministerstvu sledeče vsebine:

Učiteljstvo tega okraja zbrano pri slavnostnem banketu v 4. dan aprila 1895 ob 1. uri popoldne o Sežani, priredivši ga na čast novemu c. kr. okrajnemu šolskemu nadzorniku, obče čislane in ljubljene mu velečenjenemu gospodu Mateju Kante-tu, učitelju sezanskemu, usoja si najvljudnejše izraziti na zasluženem imenovanji svojo zadovoljnost. V Sežani v 4. dan aprila 1895. V imenu zbranega učiteljstva pooblaščen: Ant. Benigar, Fr. Tomšič, Jan Štrukelj.

Sedaj so sledile napitnice.

Gospod Bano je zahvalil gospoda govornika za slavnostni govor, ter ga slikal kot vrlega starostu učiteljev in čilega sodruga in kolega. Gospod Luznik je napil slovenske domovini, povdarjajoč, da nobeden pesnik ni do sedaj tako lepo opeval slovensko domovino, kakor naš slavni pesnik Simon Gregorčič omenja, da je naš narod ubog in majhen, tudi kot tak ne more imeti mnogo mož velikov, kateri bi ga vodili in navduševali za vse dobro in lepo, a ima druge možé, koji ga ljubé in

ščitijo in so poleg dela duhovščine, narodnih pravnikov, baš učitelji-buditelji. Gospod Štrukelj Al. se je spominjal v svoji napitnici Njih Veličanstva presvitlega cesarja Franca Jožefa I. ter ga poveljeval kot „Veličega“ in zaščitnika šole. Mej temi napitnicami se je prečital telegram — pozdrav, došel od vrlih sotrudnikov goriških, zborujočih pri Rebku blizu Ajdovščine. Okoli pol pete ure nas je počastil s svojim prihodom preblagorodni gospod grof dr. Andrej Schaffgotsch, c. kr. okrajni glavar sezanski. Ta gospod je še le komaj dobro leto v Sežani, a pridobil si je s svojim lepim prijaznim občevarjem z občinstvom in svojo preveliko prijaznostjo in gorečnostjo do šole skoro vsa srca učiteljev in posameznikov. Prišedši v sobano, je bil burno pozdravljen. Nagovoril je najpred učiteljstvo v nemškem jeziku, našteval je v svojem govoru velike zasluge novo imenovanega šolskega nadzornika, ter z nado, da bode gosp. nadzornik učiteljstvo in učiteljstvo njega vsestransko podpiralo, je sklenil svoj govor. Gosp. Jan Strukelj je napil gospodu glavarju, slikajoč ga kot vrlega prijatelja šole in učiteljstva, želeč, da bi ga Bog še mnogo let hranil zdravega in čilega v korist šole in napredka. Gospod glavar se je sedaj v krasnih slovenskih besedah zahvalil predgovorniku, povdarjajoč, da mu bode, kakor do sedaj prva skrb šola in učiteljstvo.

Ko je še gosp. Bano omenjal lepo kolegijalnost, katera vlada mej učiteljstvom sezanskega okraja, je odšel gospod glavar mej živioklici.

Učitelji pa smo se še nadalje zabavali pri časi dobrega terana.

Tako je končal ta velepomemben praznik.

Ako še omenim, da so bila jedila okusno napravljena, pijača izvrstna za primeroma malo ceno, kar dela čast krčmarju gosp. Mahorčiču, povedal sem vse, kar sem imel povedati. S a m.

Iz Kranjskega. (O premembni pri šolskem nadzorstvu.) Kranjski učitelji dobili smo letos nove nadzornike, katerim je s posebnim odlokom naročeno intenzivneje, torej vsaj dvakratno nadzorovanje na leto; vsled tega oproščena je tudi večina nadzornikov od vsega šolskega pouka. Približali smo se torej idealnemu nadzorstvu, ko bode imel nadzornik priliko ne le poslušati in izpraševati, ampak tudi sam učiti. S tem bode se gotovo več doseglo, kakor še s tako dolgimi pisanimi ukazi in navodili.

Vsled delitve šol nemškim in slovenskim nadzornikom rešeno je vprašanje o slovenskem uradovanju na slovenskih šolah, kajti drugače bi bila delitev brez pomena. Vsaj pa se tudi od jedno in dvorazredničarjev celo ne more zahtevati nemškega uradovanja, ker na njih šolah se nemščina ne uči in učitelji sami so pogostoma le izprašani za slovenske šole.

Tudi ustanovitev potrebnih novih šol bodo sedanji nadzorniki veliko lažje pospeševali kakor prejšnji in tako smemo upati, da bodo cela sprememba šolstvu na korist, zlasti če se bodo tudi nadzorniki vsikdar čutili učiteljem tovariša ter se nikdar ponižal do beriča.

X.

Iz Ljubljane. (Razpis častnih nagrad.) Od več strani se je v novejšem času izrazila želja, naj bi Matica močneje gojila v svojih društvenih knjigah leposlovje. Da tej želji ustreže ter spopreži razvoj slovenske pripovedne književnosti, razpisuje „Slovenska Matica“ po določilih „Jurčič - Tomšičeve ustanove“ 200 goldinarjev v častne nagrade izvirni povesti slovenski, obsežajoči najmanj 10 tiskovnih pól. Ko bi pa ne došla nobedna takšna povest, razpisujeta se zajedno tudi dve častni nagradi po 100 goldinarjev, tudi dvema izvirnim povestima, obsežajočima najmanj po 5 tiskovnih pól, oziroma dvema daljšima epičnima pesmima, ali pa jedni povesti in jedni daljši epični pesmi. Spisi, ki se poganjajo za častno nagrado, morajo biti takšni, da po obliki in vsebini zadostujejo umetniškim zakonom pripovedne književnosti v obče, poleg tega pa še književnim namenom „Slovenske Matice“ posebej. Pisatelji, katerim se prisodijo častne nagrade, prejmo vrhu tega za svoja dela še navadne pisateljske nagrade, katere plačuje „Slovenska Matica“ vsled § 12. svojega pravičnega reda po 25 — 40 gld. za tiskovno pólo. Rokopise je brez pisateljevega imena pošiljati odboru „Slovenske Matice“ do 1. septembra 1895 leta. Pisateljevo ime je pridejati rokopisu zapečaten in opremljeno z dotičnim geslom. Ker hoče odbor s tem razpisom ustreči veliki večini Matičnih udov ter jim v roke podati lepo zabavno knjigo, pričakuje, da se slovenski pripovedni pisatelji primerno odzovejo njegovemu pozivu.

V Ljubljani, 10. aprila 1895.

Fr. Levce,
predsednik.

E. Lah,
tajnik.

(Matej Močnik †.) Po noči od 15. na 16. aprila je v Ljubljani po dolgem bolehanju umrl vpokojeni mestni učitelj Matej Močnik. Bil je rojen 13. septembra 1827 leta v Zalogu pri Čerkljah na Gorenjskem. Služboval je v Kamniku in v Ljubljani ter je skozi deset let urejeval tudi „Učit. Tovariša.“ Podpiral je narodno šolstvo in deloval tudi zaslužno na slovstvenem polji. Lahka mu zemljica in blag spomin!

(Umrli je) 24. aprila v Mariboru po 7 let trajajoči mučni boleznj vpokojeni nadučitelj Selnški, gosp. Martin Kompost, 52 let star. N. v. m. p.!

(Zaradi potresa) in z njim povzročenih nezgod se je vsled naredbe c. kr. dež. šolskega sveta na vseh učiliščih v Ljubljani pouk za nedoločen čas ustavil in se bodo zamude popravile s primernim

skrajšanjem glavnih počitnic. Kedaj se pouk zopet prične, bode se ob svojem času javno naznanilo.

(71.000!!) Družba sv. Mohorja razglasa: „Radostnim srecem naznanjamo novico, da je družbi sv. Mohorja se letos nabralo, kolikor je do sedaj znati, okolo 71 tisoč udov. To je zopet lep napredek proti lanskemu letu; posebno nas veseli, da smo tudi na Koroškem zdato napredovali. Za krasni vspeh se poleg božjega blagoslova zahvaljujemo dobrosrčnemu, za pouk dovzetnemu slovenskemu ljudstvu, pa njega gorečim gg. duhovnikom in zlasti gg. poverjenikom. Ganilo nas je slišati, kako so mnogi gospodje nedeljo za nedeljo z lece, o priložnostih pa tudi osebno gorko priporočevali družbo in vabili k pristopu, a marsikateri izmed njih je celo iz svojega žepa založil udnino takim udom, ki so bili voljni pristopiti, pa niso imeli s čim plačati. To je zlasti letos tem večjega pomena za Mohorjevo družbo, ker ljudje zavoljo obilnega snega in zametov v goratih krajih dostikrat niti v cerkev niso mogli, še manj pa na trg, da bi bili kaj skupili — in denarja za udnino, ki ga bodo pozneje povrnili gg. posejvalcem. Ko ne bi bili niti poverjeniki tako požrtvovalni in vneti rodoljubje, naša družba bi davno ne štela toliko udov, da z njih številom Slovenci res proslavljamo pred vsem vnanjim svetom. Bodi za to vnovič hvala Bogu, zahvala vsem družbinim podpornikom in udom!“ — Dà, res se more ponašati s tako družbo naš mali narod! Ni ga na vsem svetu naroda, koji bi se mogel v razmerji na svoje število pohvaliti z jednako družbo. Ogromna števika 71.000 udov pa je tudi najboljši odgovor vsem onim, ki zaničujejo in prezirajo mili naš rod, češ, da Slovenci nikakor nismo sposobni ali zreli za višjo omiko. Kdor je duševno nezrel, gotovo se ne zanima za dela svojih pisateljev. A število 71.000 je tudi najboljši odgovor onim preziralcem našega naroda, kateri, ne poznajoči ne našega jezika, ne našega naroda, jednostavno trobijo zlobno v svet, da slovensko preprosto ljudstvo niti ne razumi književnega slovenskega jezika, katerega nazivljajo dotični klevetniki „umetno skovanega“. Vsakoletni imenik družbe sv. Mohorja nam kaže, da ima družba članov med najpreprostejšimi slojevi našega naroda, od katerih veliko število biva v vasicah, ki leže daleč, daleč od široko ceste moderne kulture, da ima članov v osamljenih gorskih kočah. Smešno bi bilo trditi, da imajo taki siromašni udje svoje „tolmače“, kateri jim razlagajo vsebino slovenskih knjig, ali pa da se taki udje vpisujejo v družbo sv. Mohorja le zaradi tega, da nabirajo doma knjige, kojih — ne razumejo. Naš narod govori po raznih krajih svoja narečja, kakor niti preprosto ljudstvo ne govori v navadnem občevanji književnega jezika; a naš narod razume svoj književni jezik, osnovan na oblikah, katere rabi narod v svojih narečjih.

Premembe pri učiteljstvu. Gosp. Franc Krajnc, podučitelj v Hočah dobil je jednako mesto na štirirazredni deški šoli za celjsko okolico v Celji. Gosp. Ivanka Cidrih, učiteljica v Ločah imenovana je za podučiteljico na dekliški meščanski šoli v Ljubnem. — **Na Kranjskem:** Gosp. Josip Gorečan, učit. v Radečah pri Kranjski gori je stalno nameščen. Gosp. Josip Petkovšek, učit. v Goričah je dobil službo v Velesovem. Gosp. Matilda Božič, učiteljica na zasebni šoli „Sloge“ v Gorici je imenovana za učiteljico v Metliki in Antonija Mikota pa za učiteljico v Cirkljah. Gosp. Ivan Petrič, učitelj pri Sv. Jurji pri Izlakah je imenovan učiteljem v Rudniku pri Ljubljani in gosp. Josip Medič, nadučitelj v

Boh. Bistrici pa nadučiteljem na Jesenicah. Gosp. Anton Sone, dosednji učitelj v Tržišah, imenovan je za učitelja-voditelja v Preski; gosp. Karl Javoršek, zač. učitelj v Olševku je na svojem mestu potrjen. Gosp. Karolina Kadivnik, učiteljica v Dragatušu, dobila je drugo učno mesto v Dolu. Premeščena sta bila: Gosp. Pavel Šilc z Vrema v Hrenovice, gosp. Apolonija Dolinšek pa iz Komende v Vrem. — Gosp. Franc Praprotnik, učitelj v Preski in gosp. Maks Ivanetič sta vsled lastne prošnje v pokojena. — Gosp. Vinko Kmet, učitelj v Št. Lovrenci na Temenici in gosp. Stanko Novak, učitelj v Adlešicah sta umrla. N. v. m. p.!

Št. 321.
Okr. š. sv.

Natečaj.

V tem političnem okraji popolniti je mesto učiteljice na dvorazrednici v Hrušici s slovenskim učnim jezikom.

Dohodki spojeni s to službo razvidni so iz

deželne postave za Istro iz dne 14. novembra 1888 D. P. št. 1 ex 1889.

Prosilatelje naj svoje opremljene prošnje event. službenim potem **tekóm štirih tednov** sem predložijo. C. kr. okr. š. svet Volosko, 8. aprila 1895.

Predsednik: Fabiani s. r.

Ivan Bašta

prva tovarna za godala in strune

v Schönbachu pri Hebu na Českem,

priporoča svoje

znane **mojsterske gosli**, priznane najpopolnejše in najcenejše z lokom in zatvorljivim lesenim etvijem s flanelasto podlogo ter poštnine prosto samo za 10 gld. Cele, $\frac{3}{4}$ in $\frac{1}{2}$ **gosli za učence** od 3 gld. više brez loka. **Koncertne gosli** od 15 do 80 gld. Izvrstnost in popolnost mojih godal dokazuje na tisoče priznanih pisem vseh p. n. gospodov učiteljev, dirigentov in strokovnjakov. Godala torej lahko vsakdo s popolnim zaupanjem naroči brez drugačnih stroškov **naravnost po tovarnski ceni**.

 Cenike brezplačno in franko.

Vsa godala se popravijo mojstersko, cenó in takoj.

Citre od 8 gld. naprej, celotne z najčistejšim prijemljem.

2—3

Gallbrunn, 30. jan. 1890.

Blagorodni gospod **Iv. Bašta!**

Naročena godala so došla in sem z njimi jako zadovoljen; tudi tukajšnji strokovnjaki, katerim sem je pokazal, je jako hvalijo. Priporočal Vas bodem kar najbolje tudi svojim tovarišem in drugim godbenikom.

Pozdrav! Z odličnim spoštovanjem

Anton Lenzenhofer, nadučitelj v Gallbrunn, pošta Trautmannsdorf (Nižja Avstrija).

Austerlitz (Moravsko), 27. marčja 1891.

Cenjeni gospod!

S pošno nakaznico Vam pošljem svoto v poravnavo Vašega računa in se čutim vrh tega še dolžnega, izreči Vam svojo

popolno in največje zadovoljnost, da ste moje gosli „popravili“ res tako izborno, zagotavlja Vas, da bodem Vašo solidno firmo vsakomur najtopleje priporočal.

Jožef Schery, regens chori.

Vaše blagorodje!

Godala so vsa dobro došla. Jaz sem veselja razvnet o njih izborni izvršitvi. Violon, „C“-tromba in „A“-trombon so mi tako všeč, da se čutim Vam zelo hvaležnega. Pa tudi obe „F“-godali ste izvršni.

Pozdravlja te beležim z odličnim spoštovanjem

Mayer, učitelj godbe v Hyrtl-ovem sirotišči v Mödlingu pri Dunaji.

=====
Korespondenca v českem in nemškem jeziku.
=====

Vsebina. I. Poziv. — II. Jan V. Lego. (I. St.) — III. Uporaba koeke pri geometričnem oblikoslovju v ljudski šoli. — a — — IV. Ustanovitev narodne šole na Slovenskem. (Iv. Strelec.) (I.) — V. Leposlovje — izobraževalna sila. (Prof. Janko Košan.) (IV.) — VI. Društveni vestnik. — VII. Dopisi in druge vesti. — VIII. Natečaj in inserat.